Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

2024

№ 8

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Google Scholar

Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Elektron nashr. 476 sahifa.
E'lon qilishga 2024-yil 7-avgustda ruxsat etildi.

Bosh muharrir:
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:
Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:
Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, t.f.d., prof., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati
Axmedov Sayfullo Normatovich, i.f.n., professor, MIM akademiyasi rektori
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., Navoiy davlat pedagogika instituti rektori
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, p.f.f.d., (PhD), Buxoro muhandislik-texnologiya instituti rektori
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU Hududiy ta'lim muassasalari va markazlar bo'yicha prorektor v.b.
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TDIUprofessori
Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU professori
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori
Axmedov Ikrom Akramovich, i.f.d., TSUE professori
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja o'g'li, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, i.f.d., TDIU professori
Musayeva Shoira Azimovna, SamDu IS instituti professori
Cham Tat Huei, (PhD) USCI universiteti professori, Malayziya
Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d.,(PhD) "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d.(,PhD) TAQU katta o'qituvchisi
Djudi Smetana, p.f.n., Pitsburg davlat universiteti dosenti, Pittsburgh, Kansas, AQSH
Krissi Lyuis, p.f.n., Pitsburg davlat universiteti dosenti, Pittsburgh, Kansas, AQSH
Ali Konak (Али Кўнак), i.f.d., prof., Karabuk universiteti dosenti, Turkiya
Glazova Marina Viktorovna, i.f.n., "LUKOIL-Energoservis" Kompaniyasi iqtisodchisi, Moskva.
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., (PhD) TDIU dotsenti
Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT
Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Oqil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan

Abdurakhmanov Kalandar Khodjaevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan

Rae Kwon Chung, honorary professor of TSUE, Nobel laureate, South Korea,

Osman Mesten, member of the Turkish Parliament, head of the Turkey-Uzbekistan Friendship Society

Sharipov Kongratbay Avezimbetovich, DSc, Prof., Minister of Higher Education, Science and Innovation of the Republic of Uzbekistan

Buzrukkhanov Sarvarkhan Munavvarkhanovich, DSc, Deputy Minister of Higher Education, Science and Innovation of the Republic of Uzbekistan

Akhmedov Durbek Kudratillayevich, DSc, Prof., Deputy of the Legislative Chamber of the Oliy Majlis of the Republic of Uzbekistan

Akhmedov Sayfullo Normatovich CSc, Prof., Rector of Academy of Labor and Social Relations

Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, DSc, Prof., TSUE Vice-Rector for Scientific Affairs and Innovation

Kalonov Mukhiddin Bakhritdinovich, DSc, Prof., Rector of the Navoi State Pedagogical Institute

Siddikova Sadokat Ghaforovna, PhD, Rector of the Bukhara Institute of Engineering and Technology

Khudoykulov Sadirdin Karimovich, DSc, Prof., acting Vice-rector for regional educational institutions and centers of TSUE

Yuldashev Mutallib Ibragimovich, DSc, Prof., of TSUE

Samadov Askarjon Nishonovich, CSc, Prof., of TSUE

Slizovsky Dimitriy Yegorovich, DSc, Prof., of the People's Friendship University of Russia

Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, DSc, Prof., Rector of International "Nordic" University

Akhmedov Ikrom Akramovich, DSc, Prof., of TSUE

Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja ugli, DSc, Prof., of TSUE

Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Head of the DGPO of the Republic of Uzbekistan

Ochilov Farkhod, Head of the DCECGPO of the Republic of Uzbekistan

Eshtayev Alisher Abduganievich, DSc, Prof., of TSUE

Shoira Azimovna Musaeva, professor of SamDu IS Institute

Cham Tat Huei, PhD, professor at USCI University, Malaysia

Akhmedov Javokhir Jamolovich, PhD, deputy of executive director of the "El-yurt umidi" fund

Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, PhD, Senior Lecturer at Tashkent University of Architecture and Construction

Judy Smetana CSc, Associate Professor, Pittsburgh State University, Pittsburgh, Kansas, USA

Chrissy Lewis CSc, Associate Professor, Pittsburgh State University, Pittsburgh, Kansas, USA

Ali Konak DSc, Prof., Associate Professor of Karabuk University, Turkey

Glazova Marina Viktorovna, CSc, economist at LUKOIL-Energoservis Company, Moscow.

Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, associate professor of TSUE

Sevil Piriyeva Karaman, PhD, doctoral student at Ankara University, Turkey

Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, independent researcher of TSUE

Ekspertlar kengashi:
Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., profesor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori
Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori
Xalikov Suyun Ravshanovich, i. f. n., TDAU dotsenti
Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti
Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti
G'afurov Doniyor Orifovich, p.f.f.d., (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, i.f.f.d. (PhD), Alfraganus universiteti dotsenti
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, i.f.d., TMI dotsenti
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ
Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

""Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

Benchmarking asosida oliy ta'lim muassasalarining raqobatbardoshlik xususiyatini oshirish 16
Qo'ng'irotboy Avezimbetovich Sharipov, Zaynutdinova Umida Djalolovna

Mehnat resurslarini samarali boshqarish orqali ish bilan bandlikni ta'minlash 20
Shakarov Zafar Gafforovich

Трансформация человеческого капитала в условиях цифровизации и внедрения искусственного интеллекта в банковскую экосистему 24
С.С. Исмаилов

"Kreativ iqtisodiyot" va "kreativ industriya": mohiyati, nazariy jihatlarining tahlili 32
Dusmuxamedov Oybek Suratbekovich

Muammoli kreditlar va ularni bartaraf etish yo'llari 37
Tojiyev Sardor Dilmurod o'g'li

Don mahsulotlari tarmog'ida mavjud kamchiliklar va ularning yechimlari 41
Sh.B. Donayev

Eksportni rivojlantirish iqtisodiy o'sishning asosiy omillaridan biridir 45
Xursandov Komiljon Maxmatkulovich

Yirik soliq to'lovchilar bo'yicha soliq ma'muriyatchiligini tashkil etish 49
Idirisov Alisher Otajonovich

Institutsional investorlar faoliyatini tashkil etishning konseptual jihatlari 53
Sultanov Maxmud Axmedovich

Poverty in developing countries: new problems and solutions 57
Amirdjanova Sitora Sunnat kizi

Факторы, влияющие на успешное функционирование скандинавской модели развития экономики 61
Вохидова Мехри Хасановна

Анализ зарубежного опыта методологии оценки финансового потенциала развитых стран 69
Буранова Лола Вахобовна

Mamlakatimizda islom moliyaviy xizmatlarini joriy etishning zarurligi 78
Babamatov Tolib Xakimovich

Davlat-xususiy sheriklik loyihalarining tashkiliy-huquqiy mexanizmlari 83
S.A.Karabayev

O'zbekiston tijorat banklarida valyuta operatsiyalarini amalga oshirish yo'llari 90
Yusupov Aziz Shuxratovich

Sanoatda raqamli transformatsiyaning shakllanishi va rivojlanishi 95
Gulbayeva Feruza Islamovna

Oliy ta'lim muassasalarining mamlakat iqtisodiy rivojlanishiga ta'siri 102
Sherov Alisher Bakberganovich

Maxsus kiyimlar tikishda foydalaniladigan gazlamalar tahlili 107
Sayidova Maftuna Hamroqul qizi

O'zbekistonda elektron bank xizmatlarini o'zgartirishda raqamli texnologiyalardan foydalanish 111
Umarova Malika Baxtiyarovna

Оценка влияния налоговой системы на финансовое состояние организаций 116
Умида Юлдашева

Теоретическое обоснование интернет-маркетинга в социальных сетях 120
Арипходжаев Саидамир Фузулиддинович

Sport tashkilotining marketing strategiyasini ishlab chiqish ... 127
Ismoilov Sherzod Dilshodovich

Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik faoliyatini rivojlantirishda klaster tizimini joriy qilish jarayonlari ... 132
Ziyadullayev G'ayrat Umidulla o'g'li

Hududlar soliq salohiyatini oshirishda soliq risklarini boshqarishning zamonaviy tendensiyalari ... 138
Sharipov Narzullo G'ulomovich

O'zbekistonning xalqaro bozordagi faoliyatini kengaytirishda marketing strategiyalaridan foydalanish samaradorligi ... 144
Shadieva Madina Djaloliddin qizi

Xususiy tadbirkorlik va kichik biznes subyektlarining rivojlanish tendensiyalari ... 148
Jumanazarova Z.K.

Xalqaro savdoning O'zbekiston iqtisodiyotiga ta'siri ... 154
Rashidov Bekzod Ulug'bek o'g'li, Isayev Laziz Baxtiyorovich

Oliygohlarni optimallashtirishda sinergiya samarasiga erishish yo'llari ... 158
Adizov Sanjar Rashidovich

Iqtisodiyotni raqamlashtirish sharoitida bank tizimining barqarorligini ta'minlash asosida aholi kambag'allik darajasini qisqartirish ... 165
Xoliyorov Murod Qahramon o'g'li, Xoliyorova Shoxista Qahramon qizi

Концептуальная основа маркетинга в социальных сетях в туризме ... 174
Касимова Зилола Гуламиддиновна

O'zbekistonda don mahsulotlari klasterlarida ishlab chiqarish va xo'jalik faoliyatini rivojlantrish ... 182
Alimov G'ayratjon Abduraxmon o'g'li

Актуальные проблемы и пути решения приватизации государственного имущества в узбекистане ... 186
Шахзод Сайдуллаев

Ttijorat bank daromadlaridagi risklarni baholash va boshqarishni takomillashtirish ... 192
Ahmedov Komron Muhammadaliyevich

Sanoat korxonalarini iqtisodiy salohiyatini oshirishga ta'sir etuvchi omillar tahlili ... 196
Quyjanov Xurshid Abdullayevich

Tashkilotning moliyaviy natijalarini hisobga olishda auditni takomillashtirish masalalari ... 200
Bakayev Xurshid Maxmudovich

Yirik soliq to'lovchilar bo'yicha hududlararo davlat soliq inspeksiyasi o'rni va ahamiyati ... 206
Normurzayev Umid Xolmurzayevich

Анализ международного опыта в сфере тепличного овощеводства ... 214
Нурутдинова Зухра Алишеровна

Hududda turizm xizmatlarini rivojlantirishda xorijiy mamlakatlar tajribalarining mohiyati ... 220
Madaminova Sanobar Askarovna

Hududning iqtisodiy o'sishini "yashil" iqtisodiyot asosida shakllantirishning nazariy asoslari ... 226
Shomirzayev Abdug'affor Abdujabbor o'g'li

Davlat tibbiy sug'urta jamg'armasi faoliyati tahlili ... 230
Umurzakova Mo'tabarxon Nodir qizi

Qurilish materiallarini ishlab chiqarish korxonalarning boshqarish tizimini takomillashtirish ... 234
Uzakova Umida Ruziyevna

O'zbekisonda turistik majmualarni boshqarishning zamonaviy konsepsiyalari va yondashuvlarining metodologik jihatlari ... 241
Xomidov Qaxxorali Qurbonali o'g'li

Aktiv va reaktiv quvvatlari tushunchasi va ularni soliqqa tortishdagi mavjud muammolar ... 247
Boykabilov Bahodir Mustafayevich

Kichik sanoat zonalari korxona va mahsulotlar raqobatbardoshligini baholashga uslubiy yondashuv 251
Ozoda Batirovna Sakiyeva

Investitsion jozibadorlikni baholashning uslubiy jihatlari 255
N.N.Zikrillayev

Hududlarda turizm tarmoqlari infratuzilmasi va uni rivojlantirishni boshqarishning metodologik jihatlari 263
Saidova Dilfuza Abdufattohovna

The connection of legal protection of geographical indications and state's economic growth 268
Almosova Shahnoza Sobirovna

Kichik biznesning integratsiyalashuv mexanizmlarini shakllantirish 273
Israilov Rustam Ibragimovich

Aksiyadorlik jamiyatlarida biznes jarayonlarni samarali boshqarishning nazariy asoslari va oʻziga xos xususiyatlari 277
D.D. Suvanova

Оптимизация маркетинговой деятельности вузов узбекистана для привлечения абитуриентов 283
Шамшиева Наргизахон Носирхужа кизи

Davlat budjetidan aholini uy-joy bilan ta'minlashning oʻziga xos xususiyatlari 290
Xannarov Komiljon Karimovich

Tijorat banklarida transformatsiyalashuv jarayonlarining tahlili 296
Yoqubov Murodjon Valibekovich

Роль инновационных инфраструктур в обеспечении конкурентоспособности промышленных предприятий 302
Каримов Хожакбар Махамаджон угли

Oʻzbekiston qishloq xoʻjaligida Osiyocha ishlab chiqarish usuliga asos solinishi 306
Abdulla Abduqodirov

Kichik biznes korxonalari ishlab chiqarishida innovatsion jarayonlarni tadqiq qilish yoʻllari 312
Nasrullayev Feruz Furqatovich

Ijtimoiy-iqtisodiy adolat – barqaror rivojlanish kafolati 318
Alimov Nasimjon Hoshimovich

"Istiqlol" memhonxonasi reklama faoliyati tahlili 322
Musayeva Shoira Azimovna, Usmonova Dilfuza Ilhomovna

Toʻgʻridan toʻgʻri xorijiy investitsiyalarni jalb qilishda asosiy belgilovchi omillar 328
Xaydarov Xurshidbek Latipjonovich

Enhancing Industrial Efficiency through Integrative Sustainability Approaches 334
Kholmukhamedova Feruza

Современные способы получения нефтяных битумов 338
Юлдашев Норбек Худайназарович, Махмудов Мухтор Жамолович, Комолов Руслан Илхомбекович

Oʻzbekistonda agrobiznes orqali hududlarni rivojlantirish masalalari 342
Islomov Jamshed Davronovich

Зарубежный опыт трансформации железнодорожной транспортной системы 347
Саримсакова Малохат Хикматуллаевна

Sogʻliqni saqlash sohasida davlat xususiy sherikligini tashkil etishning mintaqaviy xususiyatlari 351
Qurbanov Jumanazar Omonovich

Savdo korxonalarida buxgalteriya hisobini tashkil etish hamda hisob siyosatini shakllantirish 354
Uzakov Utkir Abdusattarovich

Sanoatda raqamli transformatsiyaning shakllanishi va rivojlanishi 357
Gulbayeva Feruza Islamovna

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

Ta’lim muassasalarida namunaviy shtat, jadvallarni tuzish tartiblarini takomillashtirish 364
Ortiqov Xamroqul Abdumajidovich, Boliyev Bahromjon Rustam o‘g‘li

Mamlakatimizda turizm sohasini istiqbolda rivojlantirishga ta’sir etuvchi ekzogen omillar tahlili 369
Yuldasheva Dilnoza Ulug‘bekovna

O‘zbekiston Respublikasi tijorat banklarining masofaviy va boshqa xizmatlar bozorida raqobatni rivojlantirish masalalari 378
Ortiqov Oybek Abdullayevich

Transport infratuzilmasining xususiyatlari 390
Shodmonbekova Nodira Kamoljon qizi

Asosiy vositalarni xalqaro standartlar asosida hisobga olish tartibi 394
Shermamatov Sirojiddin Xaydarovich

Logistika jarayonlarida raqamli yechimlar 399
Yarashova Vasila Kamalovna, Allabergenov Sherzod Maksudbayevich

To‘g‘ridan to‘g‘ri sug‘urta qilish operatsiyalari bo‘yicha daromadlarning hisobini takomillashtirish 403
Abdusaidov S.J.

Venchur kapitali: kelib chiqish tarixi va ilg‘or horijiy tajribalar 409
Do‘stov Firuz Ilxomovich

Анализ статистического исследования рынка паломнического туризма в республике узбекистан 414
Мустаева Шохида Саъдуллаевна

Структурно-функциональный анализ гастрономического туризма в республике узбекистан 420
Салиева Екатерина Сергеевна

Вопросы привлечения внешнего финансирования металлургических предприятий в узбекистане 427
Татьяна Будей

Mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirishda investitsiyalardan foydalanishning afzalliklari 431
Khusanov Nodirbek Djumanazarovich

Innovatsion g‘oyalar va yangi ilmiy ishlanmalar asosida innovatsion mahsulotlar yaratishning boshqaruv tizimi samaradorligini oshirish yo‘llari 437
Daliyev Xusan Xojakbarovich

Macroeconomic factors in the development of the banking performance 442
Mamadiyorova Madina Nuriddin kizi, Dr.Susanti Kurniawati, X.S.Umarov

Mamlakatimizda oziq-ovqat sanoatini rivojlanish holati va uning dolzarbligi 449
Turg‘unov Muxriddin Mo‘ydinjon o‘g‘li

Ecological sustainability and trade: economic and environmental implications of uzbekistan’s accession to the WTO 453
Mironshokh Sattarov, Denny Andriana, Sirojiddin Yangiboyev

Hududiy turizm rivojlanishining iqtisodiy samaradorligini oshirishni o‘ziga xos tendensiyalari 458
Dustmurodov Orifjon Ismatilloyevich

Jismoniy shaxslar daromadlarini soliqqa tortishning ilmiy – nazariy asoslari 468
Davletov Po‘lat Torabayevich

HUDUDIY TURIZM RIVOJLANISHINING IQTISODIY SAMARADORLIGINI OSHIRISHNI O‘ZIGA XOS TENDENSIYALARI

ORCID: 0000-0002-9963-3777

Dustmurodov Orifjon Ismatilloyevich
Toshkent davlat iqtisodiyot
universiteti tayanch doktoranti

Annotatsiya: Ushbu maqolada hududiy turizm xizmatlarini rivojlantirishning iqtisodiy samaradorligini oshirish, hududiy turizm xizmatlarini rivojlantirish tendensiyalari, iqtisodiyotni barqaror rivojlantirishda hududiy turizm xizmatlaridan maqsadli foydalanish, hududlarda turizm xizmatlarini rivojlantirishga to‘g‘ridan-to‘g‘ri investitsiyalarni jalb qilish, hududlarda jozibador turizm xizmatlarnini shakllantirish, ser daromad ish o‘rinlarini yaratish, shuningdek zamonaviy xizmat turlarini shakllantirish, turizm xizmatlari bozoriga moslashishning ilmiy-uslubiy yondoshuvlari to‘g‘risida fikr va mulohazalar keltirilgan.

Kalit so‘zlar: turistik resurs, iqtisodiy samaradorlik, zamonaviy xizmatlar, barqaror iqtisodiyot, raqamli xizmatlar, zavqli turizm xizmatlari, virtual xizmatlar, hududiy turizmni rivojlantirishning o‘ziga xos tendensiyalari.

Abstract: In this article, the economic effectiveness of the development of regional tourism services, trends in the development of regional tourism services, the targeted use of regional tourism services in the sustainable development of the economy, the attraction of direct investments in the development of tourism services in the regions, attractive tourism services in the regions are discussed. formation, creation of high-income jobs, as well as formation of modern types of services, scientific-methodical approaches of adaptation to the market of tourism services are presented.

Key words: tourist resource, economic efficiency, modern services, sustainable economy, digital services, pleasure tourism services, virtual services, specific trends of regional tourism development.

Аннотация: В данной статье рассмотрены экономическая эффективность развития региональных туристических услуг, тенденции развития региональных туристических услуг, целевое использование региональных туристических услуг в устойчивом развитии экономики, привлечение прямых инвестиций в развитие туристических услуг. рассмотрены туристические услуги в регионах, формирование привлекательных туристических услуг в регионах, создание высокодоходных рабочих мест, а также формирование современных видов услуг, представлены научно-методические подходы адаптatsiи к рынку туристических услуг.

Ключевые слова: туристский ресурс, экономическая эффективность, современные услуги, устойчивая экономика, цифровые сервисы, услуги прогулочного туризма, виртуальные сервисы, особенности развития регионального туризма.

KIRISH

Turizim xizmatlari bozorida iste’molchilarni jalb qilish bo‘yicha mamtakatlar o‘rtasida yillan-yilga raqobat shiddatdilan bilan oshib bormoqda. Turizm xizmatlari iqsisodiyotda daromad keltirish bo‘yicha samarali yo‘nalish ekanligini isbotlab bo‘ldi. Mamlakatimizda xam turizm xizmatlarini rivojlantirish, tashrif buyurayotgan xorijiy turistlar hajmini oshirish, turizm xizmatlarining iqtisodiy samaradorligini oshirish bo‘yicha bir qator islohatlar amalga oshirilmoqda. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Respublikaga xorijiy turistlar oqimini keskin oshirish hamda ichki turizmni yanada jadallashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi farmoni[1] qabul qilindi. Mazkur Farmon mamlakatimizda so‘ngi yillarda turizim sohasini yanada rivojlantirish bo‘yicha amalga oshirilayotgan ishlar ko‘lamini yanada kengaytirish imkoniyatlarini ochib berdi.

1 Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2024 йил 12 январдаги “Республикага хорижий туристлар оқимини кескин ошириш ҳамда ички туризмни янада жадаллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПФ-9-сонли фармони //www.lex.uz.

Xususan mamlakatimiz Prezidenti Shavkat Mirziyoev raisligida 2023-yil 29-mart kuni mamlakatimiz turizm salohiyatini oshirish masalalari muhokamasi yuzasidan videoselektor yig'ilishi o'tkazildi. Yig'ilishda mamlakatimiz rahbari "Turizm ham iqtisodiy, ham ijtimoiy-madaniy ahamiyatga ega keng qamrovli soha. U daromadliligi bo'yicha dunyoda uchinchi o'rinda turadi. Yana bir muhim tomoni, kam xarajat bilan ko'p ish o'rinlari yaratish imkonini beradi"[2]degan fikirni bildirdilar.

Iqtisodiyotda tub tarkibiy o'zgarishlarda xizmat ko'rsatish sohasining ijtimoiy, iqtisodiy hayotdagi mavqei va rolini har tomonlama oshirishda ustuvor yo'nalishlardan biri hududiy turizm hisoblanadi.

Hududiy turizmni rivojlantirishda iqtisodiy samaradorligini oshirish bilan bog'liq muammolar, turizmning ijtimoiy-iqtisodiy samaradorligi bo'yicha joriy, oraliq va yakuniy ko'rsatkichlarni baholashning nazariy, metodologik jihatlarini tadqiq qilish masalalari etarli darajada o'rganilmaganligi tadqiqotning dolzarbligini belgilaydi. Hududlarning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishidagi isloxotlar va turizmga bo'lgan e'tiborning ortishi mazkur sohada tadqiqotlarning kengayishiga olib kelmoqda.

ADABIYOTLAR TAHLILI

O. Dustmurodov (2023) "Basic Principles and Factors for Improving the Economic Efficiency of Regional Tourism. European Journal of Business Startups and Open Society" nomli maqolasida hududiy turizmni rivojlantirishga iqtisodiyotning barcha aloqador tarmoqlarini rivojlantirish orqali erishiladi. Qachonki, infurotuzulma yaxshi rivojlansa turistlarga kompleks xizmat ko'rsatish imkoniyatlari kengayadi hududlarga tashrif buyurgan turistlardan olingan daromadlar mazkur hududning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishiga o'z hissasini qo'shadi degan fikirni keltirgan.

Shuningdek, Pitana & Putu, (2019) "Challenging the Giants: Factors Contributing to Local Homestay Competitiveness in Ubud Bali" tadqiqotlarida turizm sanoatining rivojlanishi undagi raqobatboardoshligini ham oshiradi hamda bu albatta jamiyatning faravonligiga ta'sir qiladi, hududlarda turizm sektorining rivojlanganligi mintaqa aholisining daromadini oshiradi, ish o'rinlari yaratiladi. Tashrif buyuradgan sayyohlar oqimining ortib borishi turizm uchun iste'mol ehtiyojlarining ham ortishiga sabab bo'lishi ko'rsatadi.

Corte. V. (2015). "Customer Satisfaction in Tourist Destination: The Case of Tourism Offer in The City Of Naples" nomli tadqiqotlarida ta'kidlaganidek hududiy turizm xizmatlari sayyohlik sanoatining raqobatbardoshligini oshirish uchun ahamiyatlidir va sayyohlarning ijobiy taasurotlari ularning qayta kelishi va boshqalarga tavsiya qilishini ta'minlaydi va bu esa o'z navbatida sayohatchilar zanjiri (jonli reklama)ni shakllantiradi hudud ularda turizm ximatlarini rivojlantirishda mazkur jarayon muhum ahamiyatga ega. Shuningdek daromad va foydani oshirishga sezilarli yordam beradi.

Moraru (2017) "Student mobility – driver of growth in the travel and tourism industry; case study: Erasmus students' travel preferences" nomli tadqiqotda keltirgan fikriga ko'ra turizm xizmatlarini diversifikatsiya qilish va strategik yondashuvlar bilan turizm xizmatlarini rivojlantirish mintaqa turizmining raqobatbardoshligini oshiradi. Qolaversa, turistlar oqimini ham ta'minlab iqtisodiy beqarorlikni oldini oladi. Hududiy turizm xizmatlari turizm industiryasining rivojlanishidagi asosiy omil bo'lib, bunda turizm xizmatlarining sifati ham muhim hisoblanadi.

K. Douglas Hoffman va John E.G. Bateson (2006) "Services Marketing-Concept, Strategies & Cases" nomli ilmy ishlarida ko'rsatilayotgan turizm xizmatlaring sifati bu iste'molchi tomonidan shakllangan munosabatdir deya urg'u beradi. Xizmat sifati- mijozlar ehtiyojini qondirish sifatida asta-sekin e'tirof etilgan raqobatbardoshlikka erishish uchun asosiy omillardan foydalaniladi va mijozlarni ushlab turishda asosiy omil hisoblanadi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Ushbu tadqiqot ishida hududiy turizm xizmatlarining rivojlanish tendesiyalari, turizm xizmatlarining turizm industiryasi rivojidagi ahamiyati, turistlar sonini oshirishda hududiy turizm xizmatlari sifatining zaruriyati haqida o'rganilib, mazkur yo'nalish bo'yicha olimlar va mutaxasisslar ilmiy ishlari va maqolalaridagi ma'lumotlarga tayangan holda, www.lex.uz, stat.uz va boshqa xalqaro internet saytlaridan statistik ma'lumotlar o'rganilib, tahlil qilingan holda hududiy turizm xizmatlarining asosiy mohiyati va uning turizm sektoridagi ahamiyati haqida aniq ma'lumotlar keltirildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Hududiy turizm xizmatlarini rivojlantirish orqali hududning ijtimoiy-iqtisodiy ko'rsatkichlari oshiriladi, biroq hududlardagi mahalliy aholi boshqa hududlarning yoki xorijiy mamlakatlarning turistik xizmatlarini iste'mol qilishi hududning iqtisodiyotiga qay darajada ta'sir ko'rsatadi. Bu borada xalqaro tajribalarni ko'radigan bo'lsak AQShda ichki to'rizim xizmatlari shu darajada rivojlantirilganki iqtisodiy imkoniyatlari, jozibador shaharlari, o'ziga

2 president.uz/oz/lists/view/6095.

xos iqlimi, ekologik hududlari infuratuzilmaning sifat darajasi yuqoriligi mamlakatda zavuqli turizm xizmatlarini iste'mol qilish imkonini beradi. Hudud aholisining xorijiy turizm xizmatlarini iste'mol qilishi hududdagi valyuta oqimini tashqariga chiqib ketishi misolida ko'rish mumkin. Bizningcha, ichki to'rizmni qo'llab quvvatlash maqsadida mahalliy aholining daromadlariga mos xizmatlar paketini ishlab chiqish va muntazam ravushda takomillashtirib borish lozim.

Hududiy turizm xizmatlarini rivojlantirishda turistlarning tashrif buyurish dinamikasining rivojlanish tendensiyasi barqaror suratlarda o'sishi muxum vosita hisoblanadi. 2016-yilda mamlakatimizda turizmni rivojlantirish bo'yicha yangi davr boshlandi. 2018-yilda tashrif buyuruvchi turistlar soni 5 346.00 mingdan oshdi. 2019- yilda esa bu ko'rsatkich 2018-yilga nisbatan 26,2% oshib 6 748.00 mingani tashkil etdi. Biroq 2020-yildagi pandemiya davri turizm ko'rsatkichlarini keskin tushirib yubordi. 2023-yilda mamlakatimizga 6 626.00 ming kishi turist sifatida tashrif buyuurishgan bo' ko'rsatkin 2019-yildagi ko'rsatkichga nisbatan 1,8%ga kam (1-rasm).

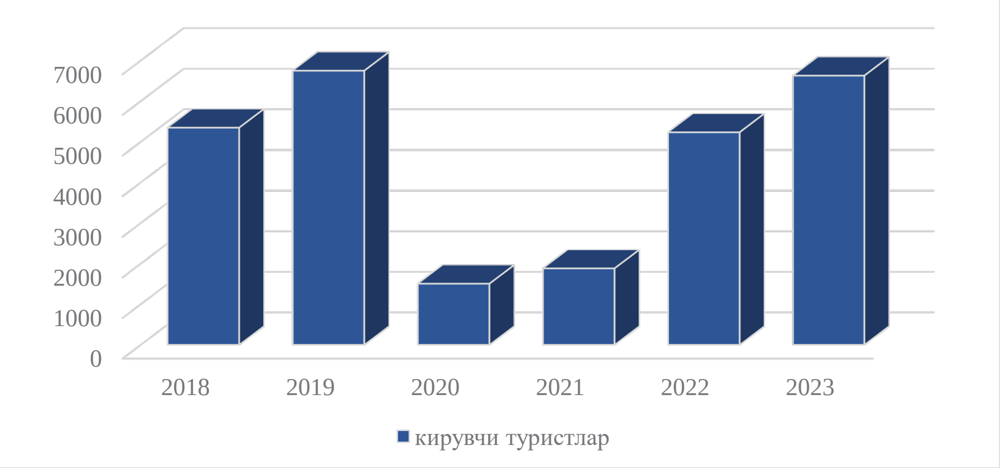

*Pandemiya davri.

1-rasm. Hududiy turizm xizmatlarini rivojlantirish tendensiyasi 2018–2023-yillarda kiruvchi turistlar kesimida (ming kishi)*[3]

Tahlilardan ko'rishimiz mumkinki 2019-yilda 2018-yilga nisbatan kiruvchi turistlar ko'rsatkichi 26,2%ga oshgan. Kiruvchi turistlarni har yiliga 26,2%ga oshishi ta'minlanganida 2023-yilga kelib xorijiy turisitlar soni 17 000.00 mingga etgan bo'lar edi. Biroq turizm sohasini har yili bu ko'rsatkich bilan rivojlantirish bir muncha og'ir jarayon.

Bizningcha, hududiy turizmning iqtisodiy samaradorligini oshirishda salbiy ta'sir ko'rsatuvchi omillarni ta'sir doirasini kamaytirish bo'yicha zaruriy mexanimlarni ishlab chiqish. Xususan turizm cheklovlari yuzaga kelganida turizm sohasini passif (nofaol) sohaga aylanib qolmasligi uchun xizmatlar turini va qamrovini kengaytirish, virtual xizmatlar, smart, xizmatlarni rivojlantirish lozim.

Bugungi kunda turizm sohasida virtual xizmatlar yangi yo'nalish sifatida tez sur'atlarda rivojlantirilmoqda. Vertual xizmatlari shu darajada shallandiki una tizimli faoliyat yo'lga qo'yildi. Hududiy turizmning iqtisodiy samaradorligini oshirishda zamonaviy xizmatlarga moslashish orqali turistlar oqimini bir miyorda ushlab tururishga erishish mumkin.

Hududiy turizmni rivojlantirishda o'ziga xos bo'lgan iqtisodiy mexanizmlari bo'yicha ilmiy ishlanmalar etarli emas. Shu sababdan mazkur ilmiy tadqiqotning ahamiyati yuqori bo'lmoqda.

O'zbekistonda hududiy turizmni rivojlantirishning asosiy maqsadi dunyo bozorida raqobatbardosh mahsulotni yaratish, mamlakat aholisining turistik talablarini maksimal darajada qondirish, shuning asosida tarixiy-madaniy meroslarni milliy ananalarni saqlash hamda ekologik yashil hududlarni ko'paytirgan holda hududlarning kompleks rivojlanishi va ularning ijtimoiy-iqtisodiy qiziqishlarini ta'minlashdan iborat. Bu birinchi navbatda iqtisodiyotni rivojlanishida turizm sohasida ilg'or o'rinlarni egallagan Toshkent, Samarkand, Buxoro, Xorazm, Surxandaryo, Kashqadaryo viloyatlari va Farg'ona vodiylarida jozibador turistik-rekreasion hududlarlar juda xam ko'p.

Hududiy turizmni rivojlanishi ko'proq sanatoriy-kurort va davolovchi dam olish maskanlar hududlarning rivojlantirishiga yunaltirilgan tadbir va dasturlarga bog'liq bo'lib, dam olishning zamonaviy sharoitlarini yarati-

3 Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Статистика агентлигининг 2023 йилда Ўзбекистон Республикасида туризм ва дам олиш ривожланишининг асосий кўрсаткичлари номли статистик бюллетен маълумотлари асосида муллиф томонидан тайёрланган.

lishiga, kurort-turistik tashkilotlariga davolashning zamonaviy uskuna va texnologiyalari bilan ta'manlashga o'z hissasini qo'shadi.

Afsuski, bugungi kunda O'zbekistonning hududiy turizm bozorida bir qator muammolar mavjud. Eng asosiylaridan biri O'zbekistonda rekreatsiya obyektlari etarli darajada bulsada, aholi sonining ortib borishini va xorijiy davlatlar fuqarolarining dam olish va davolanish maqsadida kelishlarini ham hisobga olinganda mavjud obyektlar barcha rekreantlar talabini qondira olmasligi aniqlandi. Jumladan, Surxondaryo, Navoiy, Andijon, Buxoro viloyatlarida hali juda ham ko'plab sanitoriya, dam olish tashkilotlari, pansionat, bolalar shifoxonalarini bunyod etish uchun imkoniyatlar mavjudligi aniqlandi. Bu mintaqalarda tegishli rekreatsiya infratuzilmalari tashkil etilsa, mamlakatimiz aholisining sog'ligini tiklashga katta hissa qo'shilgan bo'ladi va xorijiy turistlar oqimining oshishiga imkoniyat yaratiladi.

Hududiy turizm xizmatlarini rivojlantirishda turizm xizmatlari bozorini segmentlash, iste'molchilarini aniqlash, iste'molchilarini to'lov qobiliyatlarini o'rganish, ularni sonini va hajmini oshirish bo'yicha zaruriy chora-tadbirlarni amalga oshirish zolim.

Mamlakatimizga tashrif buyurgan turistlarni tahlil qilganimizda, O'zbekiton Respublikasiga kiruvchi turistlarning asosiy qismini 87.1% qo'shni mamlakatlar Qozog'iston, Qirg'iziston, Tojikiston, Afg'oniston va Turkmaniston davlatlaridan tashrif buyurgan turistlar tashkil qilmoqda. Qolgan MDH davlatlaridan kiruvchi turistlar 7,6%, boshqa mamlakatlar kiruvchi xojiy turistlar turistlari esa 5,3% tashkil qilmoqda (1-jadval).

Hududiy turizm xizmatlarini rivojlantirishda ise'molchilar guruhlarini aniqlash, boshqa hududlardan yangi ise'molchilar shakllantirish tendensiyasi ilgari surilmoqda. Olib borilgan tahlillarda turistlarning asosiy qismi 87,1% qo'shni mamlakatlardan kiruvchi turistlar tashkil qilmioqda. Iste'molchilarni yangi guruhlarini tashkil etishda mamlakatimiz bilan iqtisodiy-ijtimoiy hamkorlik aloqalari yaxshi yo'lga qo'ygan, aholi sonisi ko'p va aholisining yashash sharoiti turizmni amalga oshirish qobilyatiga ega bo'lgan mamlakatlardan shakllantirish lozim. Bizningcha, bu tendensiyada Xitoy Xalq Respublikasi, Rossiya Fediratsiyasi va Indoneziya davlatlaridan Mamlakatimizga tashrif buyuruvchi turistlarni shakllantirish lozim. Biroq 1-jadval ma'lumotlarida 2023-yilda mamlakatimizga tashrif buyurgan jami turisitlardan, Xitoy Xalq Respublikasi, Rossiya Fediratsiyasi va Indoneziya davlatlaridan kiruvchi turistlarning ulushi bor yo'g'i 11,5% tashkil qilgan. Mazkur mamlakatlardan kiruvchi turitlarni asosiy ulushini 10,7% Rossiya Fediratsiyasi turistlari tashkil etgan.

1-jadval. O'zbekiston Respublikasiga 2018-2023 yillarda tashrif buyurga xorijiy turistlar mintaqalar kesimida[4].

№	Turistlar tashrif buyurgan malakatlar	2018-yil	2019-yil	2020 yil	2021-yil	2022-yil	2023-yil
1.	Jami tashrif buyurganlar	5 346 219	6 748 512	1 504 126	1 881 334	5 232 780	6 626 301
2.	Shu jumladan Qo'shni mamlakatlardan:	4 658 412	5 827 060	1 350 372	1 540 867	4 364 826	5 349 473
3.	Qozog'iston	2 293 077	2 261 094	424 145	565 334	1 551 138	1 333 333
4.	Qirg'iziston	1 055 688	1 454 907	508 019	652 166	1 356 857	1 757 081
5.	Tojikiston	1 095 505	1 473 684	337 505	288 211	1 447 826	2 155 151
6.	Turkmaniston	169 922	574 795	60 631	1 156	5 968	100 299
7.	Afg'oniston	44 220	62 580	20 072	34 000	3 037	3 609
8.	Qolgan MDH davlatlardan:	406 200	495 630	89 980	208 200	606 352	763 169
9.	Rossiya Federatsiyasi	371 529	455 470	81 592	190 493	567 725	714 282
10.	Xitoy Xalq Respublikasi	32 444	54 293	7 192	3 614	5 387	42 470
11.	Boshqa davlatlardan	281 607	425 822	63 774	132 267	261 602	513 659
12.	Indoneziya Respublikasidan	1 589	2 702	814	392	559	4 595

4 Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Статистика агентлигининг 2023 йилда Ўзбекистон Республикасида туризм ва дам олиш ривожланишининг асосий кўрсаткичлари номли статистик бюллетен маълумотлари асосида муллиф томонидан тайёрланган.

O'zbekiston Respublikasi Xitoy Xalq Respublikasi, Rossiya Fediratsiyasi va Indoneziya davlatlari bir necha yillardan buyon ijtimoiy-iqtisodiy va diplomatik munosabtlari yaxshi yo'lga qo'yilgan. Shuningdek Rossiya Fediratsiyasi aholisining dam olish va turizm xizmatlarini amalga oshirishga bo'lgan ishtiyoqi yuqori bo'lganligi, mamlakatimiz bilan Rossiya Fediratsiyasining til bilish borasidagi imkoniyatlari, Rossiya Fediratsiyasi aholisi mamlakatimizdagi turistik resusrlarga, xususan tarixiy-madaniy, gostranomik xizmatlarni ko'proq xoxlashlari kabi omillar, mazkur mamlakatdan O'zbekiston Respublikasiga kiruvchi turistlarni shakllantirish imkonini beradi.

Xitoy Xalq respublikasi dunyoda aholi soni bo'yicha birinchi o'rinda turadigan Dunyodagi yirik iqtisodiy salohiyatga ega mamlakat hisoblanadi. Shuningdek Xitoy Xalq respublikasi 2023-yilda YaIM usish sur'ati bo'yicha top o'nlikda ikkinchi o'rinni egalladi. Mamzur mamlakat bilan mamlakatimizning ijtimoiy-iqtisodiy va diplomatik munosabatlari yildan yilga mustaxkamlashib bormoqda. Xalqaro aholi soni o'sishini tahlil qilish instituti ma'lumotlariga ko'ra 2024-yilda Xitoy Xalq respublikasi aholi 1 470–780 mlndan oshgan.[5] Agarda mazkur mamlakat aholisining 0,5% mamlakatimizga turist sifatida tashrif buyurishi tashkil etilsa, birgina Xitoy Xalq respublikasining o'zidan 7 mlndan ortiq turistlarni qabul qilinishiga erishish mumkin.

Indoneziya davlati ahosisi soni bo'yicha to'rtinchi o'rinda shunipgdek dunyodagi eng ko'p musulmonlar yashaydigan mamlakat hisoblanadi. Mazkur mamlakatdan mamlakatimizda bir necha yillardan buyon saqlanib kelinayotgan Qur'oni karimning asl nusxasi, Islom olamida Qur'oni karimdan keyingi ikkinchi manba deb e'tirof etilgan "Al-Jome' as-Sahih" asari muallifi, hadisshunos olim Imom al Buxoriy va boshqa ko'plab ziyorat turizmi obyektlarga minglab turistlarni shakllantirish mumkin.

Bizningcha, hududiy turizming iqtisodiy samadorligini oshirish tendensiyalashuvida Xitoy Xalq Respublikasi, Rossiya Fediratsiyasi va Indoneziya davlatlari iste'molchilarini o'rganish va zamonaviy marketing metodlaridan samarali foydalanib, mazkur mamlakatlardan yangi turistlar guruhlarini shakillantirish lozim.

Tahlil natijalari O'zbekistan hududiy turizm bozorida bir qancha muammolarini aniqladi va ularni bartaraf etish tavsiyalari ishlab chiqildi. Assosiy muammolardan biri O'zbekistondagi rekreasion turizmining etarli darajada rivojlanmaganligi bo'lib, O'zbekistonda sanatoriy, dam olish uylari va pansionatlarning rivojlanishidagi muammolar, mazkur obyektlarda turistlarga ko'rsatilayotgan xizmatlarning pastligi. Ichki va tashqi turistlar dam olish maskanlari, sanatoriylar sog'lomlashtirish maskanlarining keng qamrovi etishmasligi va yotoq joy etarli emasligi, shuningdek turar joylarning narxi servis xizmatlariga to'g'ri kelmasligidan shikoyat qiladilar.

Hududiy turizmni rivojlantirishning o'ziga xos tendensiyalari asosan quyidagi sohalarda iqtisodiy samaradorligi oshirilishi tushuniladi (2-rasm).

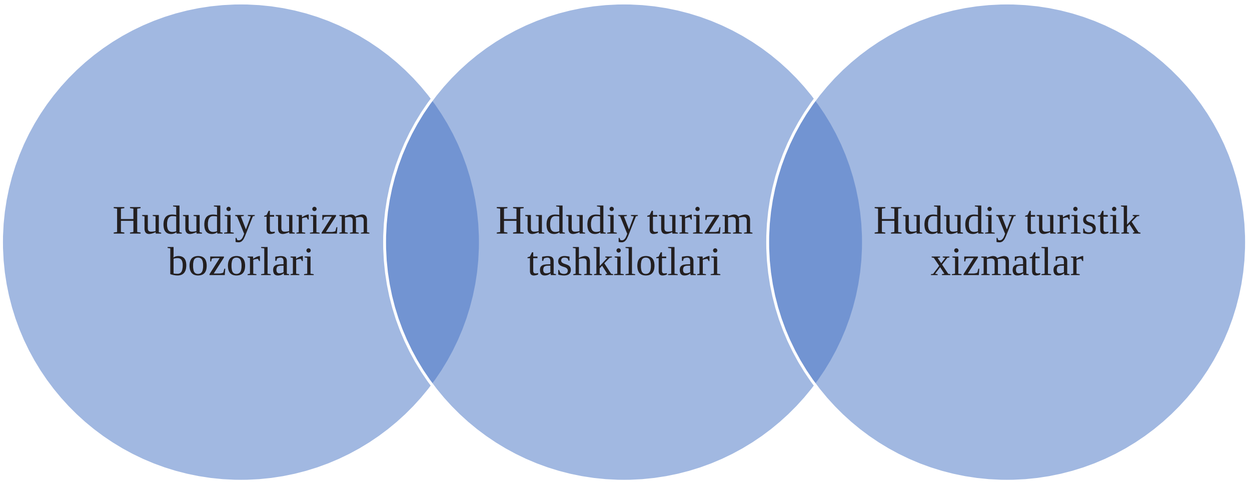

2-rasm. Hududiy turizmni rivojlantirishning asosiy sohalari[6].

Hududiy turizmning iqtisodiy samaradorligi ijtimoiy mehnatning umumiy samaradorligining ajralmas elementidir.

Mikrodarajada hududiy turizmni rivojlantirishning iqtisodiy samaradorligi turizm xizmatlarini amalga oshirishning miqdoriy hajmini va ularning sifat tomonlarini aks ettiruvchi iqtisodiy ko'rsatkichlar tizimi bilan tavsiflanadi (3-rasm).

5 countrymeters.info/ru/World ma'lumotlari
6 Муаллиф томонидан тайёрланган.

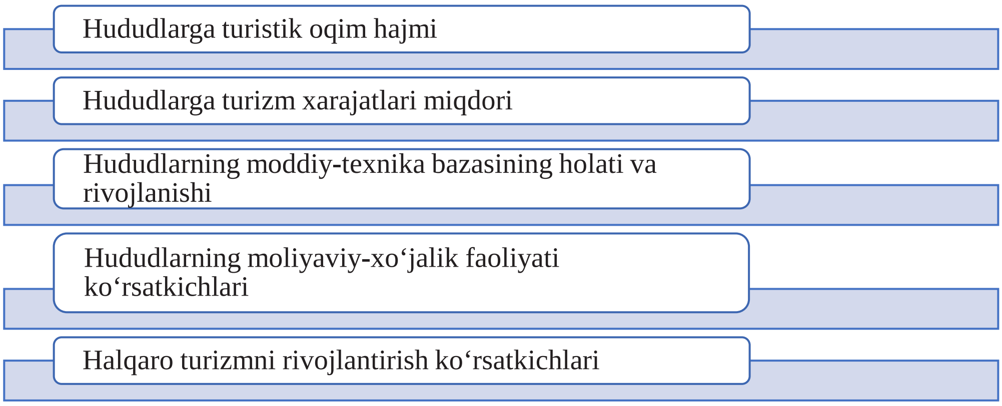

3-rasm. Hududiy turizm xizmatlarini iqtisodiy ko‘rsatkichlari7.

Hududlarga turistik oqim hajmini tavsiflovchi ko‘rsatkichlarga quyidagilar kiradi: turistlarning umumiy soni (shu jumladan uyushgan va havaskorlar), turlar soni, tunashlar, yotoq kunlari, turlarning o‘rtacha oylik soni, qolish muddati, sayohatlar soni. kelgan (ketgan) mehmonlar.

Hududlarga tashrif buyurgan turistlarning umumiy soni sayohatda qatnashgan odamlar soni bilan o‘lchanadi. Bu ko‘rsatkich aholini turistik faoliyat bilan qamrab olish ko‘lamini tavsiflaydi va xizmat ko‘rsatish uchun qabul qilingan ma’lum bir davr uchun turistlar sonini ro‘yxatga olingan kunlar, ya’ni xizmat ko‘rsatishning birinchi kuni bo‘yicha jamlash yo‘li bilan aniqlanadi.

Tur kunlarining soni kishi-kunlarda o‘lchanadi va turistlarning umumiy sonini bitta turistning hududda bo‘lish o‘rtacha davomiyligiga (kunlarda) ko‘paytirish yo‘li bilan aniqlanadi:

$D = Ch \times t_{cp}$, (1)

bu erda D - tur kunlari soni, odamlar-kunlar; Ch - turistlar, odamlar soni; t_{cp} bitta turistning ma’lum mintaqada qolishining o‘rtacha davomiyligi.

Ushbu hududda umumiy turistik xarajatlarning qiymati RΣ quyidagicha aniqlanadi:

$R_{\Sigma} = D \times R\ t_{cp,}$ (2)

bu erda P_{cp} - turistning kuniga o‘rtacha narxi.

Biroq, turistlar oqimi notekis taminlanadi. Turistik oqimning notekisligini tavsiflash uchun notekislik koeffisientlari qo‘llaniladi, ular uchta usulda hisoblanadi.

$$K_n = \frac{D_{max}}{D_{min}} \times 100\%;\ K_n = \frac{D_{max}}{D_{god}} \times 100\%;\ K_n = \frac{D_{max}}{D_{sm}} \times 100\%, \quad (3)$$

bu erda D_{max} D_{min} - eng ko‘p va eng kam turist oqimi oyidagi turistik kunlar soni, mos ravishda, kishi-kunlar; Yil D_{god}- D_{sm} - mos ravishda tur kunlarining yillik va o‘rtacha oylik soni, odamlar-kunlar.

Tur kunlarining o‘rtacha oylik soni yillik tur kunlari sonini 12 oyga bo‘lish yo‘li bilan aniqlanadi.

$$D_{sm} = D_{god}/12. \quad (4)$$

Bir kechada qolish soni tabiiy ko‘rsatkichdir. E’tibor bering, turizmga nisbatan “tunab qolish” tushunchasining yagona ta’rifi mavjud emas. Bir kechada qolish belgilangan manzil sifatida (turar joy statistikasida) hisobga olinadi, so‘ngra shaxs tashrif buyurilgan joyda tunab qolgan deb hisoblanadi, agar ularning kelish va ketish sanalari har xil bo‘lsa. Agar tunash kelib chiqishi bo‘yicha (uy xo‘jaligini o‘rganish uchun) hisobga olinsa, agar shaxs jo‘nab ketish va qaytish sanalari ko‘rsatilgan bo‘lsa, shuningdek, u haqiqatda tunab qolgan bo‘lsa, tegishli safar davomida tunashni amalga oshirgan hisoblanadi.

Turish davomiyligi kunduzgi sayohatlar uchun soatlar va tashrif buyurish uchun tunashlar bilan o‘lchanadi.

Turistlarning kelishlari (ketishlari) soni. Turist – bu 12 oydan ko‘p bo‘lmagan muddatga odatdagi muhitdan tashqaridagi joyga sayohat qiladigan va tashrif buyurilgan joydan daromad olmaydigan har qanday shaxs mehmonlar, agar ular uydan uzoqda bir kechada qolsalar, turist sifadida, agar tunab qolishmasa, kunduzgi tashrif buyuruvchilar sifatida tasniflanadi.

Turizm statistikasi mahalliy va xorijiy tashrifchilarni hisobga olganda, kelib-ketishlar soni ma’lum vaqt davomida hududga kelgan-ketgan ro‘yxatdan o‘tgan tashrif buyuruvchilar soniga teng bo‘lib, mutlaq ko‘rsatkichlarda hisobga olinadi.

7 Муаллиф томонидан тайёрланган.

Har qanday xo‘jalik yurituvchi sub’ektning reproduktiv faoliyatining moddiy asosini ishlab chiqarish ehtiyojlari tashkil etadi. Turizmda ishlab chiqarish ehtiyojlari birinchi navbatda moddiy-texnik bazaga bo‘lgan ehtiyojda ifodalanadi. Moddiy-texnika bazasi uyushgan turizmni rivojlantirish uchun asos bo‘lib xizmat qiladi, chunki u turistlarga to‘liq xizmatlar ko‘rsatish (yashash, ovqatlanish, transport, davolanish, ekskursiya va boshqalar) bilan xizmat ko‘rsatish uchun barcha zarur shart-sharoitlarni yaratadi (4-rasm).

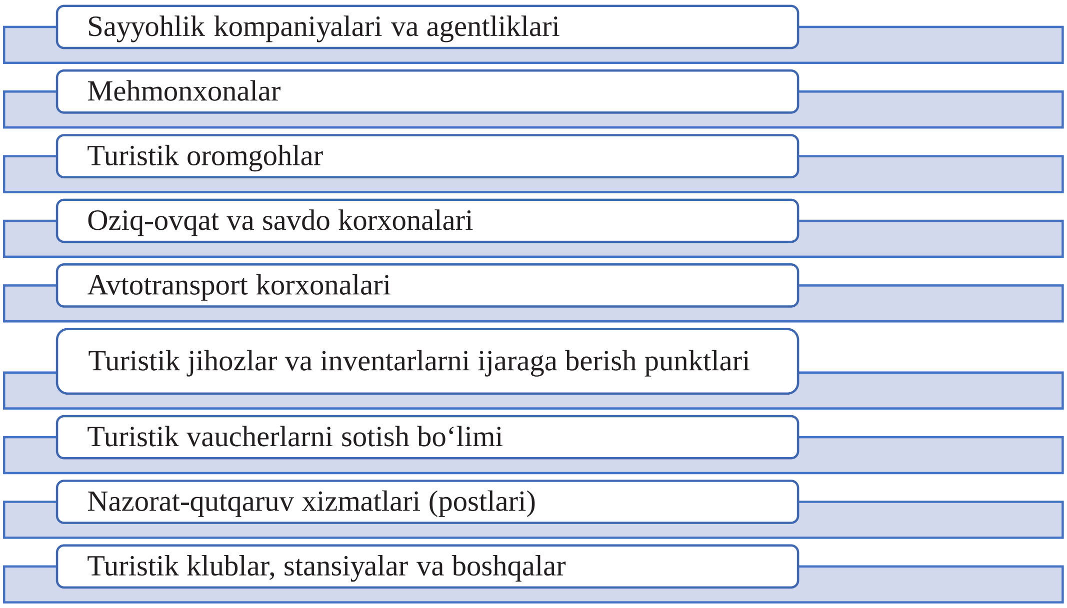

4-rasm. Hududiy turizm xizmatlarining zaruriy moddiy-texnik bazasi[8]

Turizmning moddiy-texnik bazasining holati va rivojlanishini tavsiflovchi ko‘rsatkichlar uning ma’lum bir hududdagi imkoniyatlarini belgilaydi. Bularga quyidagilar kiradi:

- dam olish uylari, pansionatlar, oromgohlar, mehmonxonalar, sanatoriylar va boshqalarning yotoq fondi;
- mahalliy aholi tomonidan taqdim etilgan yotoqlar soni;
- turistlar uchun umumiy ovqatlanish korxonalarining savdo maydon-chalaridagi o‘rindiqlar soni;
- turistlar uchun ajratilgan teatr o‘rindiqlari soni soni va boshqalar.

Yotoq fondining sig‘imi quyidagi formula bilan aniqlanadi:

$$M_k = K_g \times 365 + K_s \times t_c, \quad (5)$$

bu erda M_k – yotoqlarning umumiy soni, birliklar; K_g, – yil davomida foydalanish uchun yotoqlar soni; K_s – mavsumiy foydalanish uchun yotoqlar soni, birlik; tc - mavsumiy foydalanish kunlari soni.

Turistik korxonaning moliyaviy-xo‘jalik faoliyati ko‘rsatkichlariga quyidagilar kiradi:

- sotish hajmi - sotilgan turlar soni;
- turistik mahsulotni sotishdan tushgan tushumlar;
- mehnat resurslaridan foydalanish ko‘rsatkichlari;
- asosiy fondlar va aylanma mablag‘lardan foydalanish ko‘rsatkichlari;
- mehnat unumdorligi va ish haqi ko‘rsatkichlari;
- turistik korxonaning moliyaviy holati ko‘rsatkichlari;
- sotilgan mahsulot (ishlar, xizmatlar) tannarxi.

Turistik mahsulotni sotishdan tushgan daromad muhim ko‘rsatkichdir. U barcha xarajatlarni qoplashi va foydani ta’minlashi kerak.

Alohida-alohida xalqaro turizmning holati va rivojlanishini tavsiflovchi ko‘rsatkichlar ajratiladi, ularga quyidagilar kiradi:

- xorijiy davlatlarga tashrif buyurgan turistlar soni (davlat chegarasini kesib o‘tishlar soniga qarab belgiladi);
- xorijiy turistlar uchun tur kunlari soni;
- turistlarning chet el safarlari davomida qilgan jami naqd xarajatlari.

8 Муаллиф томонидан тайёрланган.

Turizmni rivojlantirish ko‘rsatkichlari turistik korxonaning iqtisodiy faoliyatini ham, turizm bozorining holatini ham tahlil qilish, tendensiyalarni tahlil qilish va turizm bozoridagi faoliyat strategiyasi va taktikasini ishlab chiqish uchun muhim ahamiyatga ega.

Taklif etilgan tadqiqot maqsadlarini amalga oshirish jarayonida turizm statistikasi turizm bozorini jamlab va kombinatsiyalashtirgan holda tegishli ko‘rsatkichlardan, ushbu hodisa va jarayonlarning miqdoriy va sifat xususiyatlaridan foydalanadi. Ushbu ko‘rsatkichlar bozorning holati, rivojlanishi va barqarorligini turli darajalarda, vaqt va makonda (geografik jihatdan) aks ettirish uchun mo‘ljallangan.

Statistik ko‘rsatkichlar tizimi hududiy turizmning asosiy iqtisodiy va ijtimoiy toifalariga asoslanadi. Bularga quyidagilar kiradi: xizmatlar, turistik mahsulot, talab, narx, taklif, tarqatish xarajatlari, xizmatlarni sotishdan olingan foyda.

Hududiy turizmning ko‘rsatkichlari yig‘indisi - bu asosiy iqtisodiy jarayonlarni va butun iqtisodiyotni tavsiflovchi o‘zaro bog‘liq va o‘zaro kelishilgan ko‘rsatkichlar yig‘indisidir. Ko‘rsatkichlarning izchilligi ularni birgalikda ishlatishga, shuningdek, tahliliy maqsadlarda turli hosilaviy koeffisientlarni hisoblashga imkon beradi.

Hududiy turizmning rivojlantirish uchun umumiy asosiy va iqtisodiy ma’lumotlardan tashqari, turli xil ma’lumotlarni batafsil tahlil qilish kerak:

- hudud infratuzilmasi;
- turistik diqqatga sazovor joylar;
- hududning tarixiy-milliy ananalari;
- hududning turistik obyektlari va xizmatlari holati;
- hududning mavjud va potensial salohiyatlari;
- hududning turili toifadagi turistlarga xizmat ko‘rsatish qamrovining kengligi;
- hududdagi ekologik vaziyat, yashil hududlar;
- hududning ijtimoiy-madaniy jihatlar;
- hududning institusional elementlari.

Hududiy turizmga nisbatan quyidagi statistik ko‘rsatkichlar guruhlarini ko‘rib chiqish maqsadga muvofiq: ijtimoiy-iqtisodiy indikativ ko‘rsatkichlar; hududiy turizmni rivojlantirish ko‘rsatkichlari; turizm korxonalari faoliyatini tavsiflovchi individual ko‘rsatkichlar.

Hududiy turizmni rivojlantirish ko‘rsatkichlari turizm industriyasining holati va turizm resurslari haqida ma’lumot beradi. Hududiy turizmning asosiy ko‘rsatkichlari ro‘yxati ma’muriy-hududiy birlikning turizm salohiyatini tavsiflash uchun mutaxassislar tomonidan tanlanadi (5-rasm).

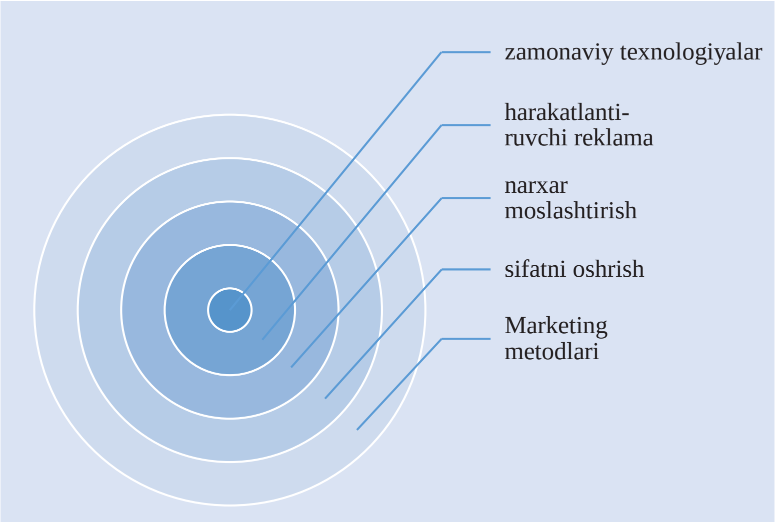

5-rasm. Hududiy turizmni rivojlantirish ko‘rsatkichlari[9].

Tahlil natijalarida hududiy turizmini rivojlantirishda chora-tadbirlarni amalga olirish lozim.

1. Hudutlarning infrotuzulmasini rivojlantirishni jadallashtirish (xorijiy va mahalliy investorlarni jalb qilish, tadbirkorlarni ko‘llab-quvvatlash, zamonaviy texnologiyalarni amaliyotga tatbiq etilishida ko‘maklashish va boshqalar).

2. Hududning barcha jozibadorligini ochib beruvchi reklamalar tayyorlash va ularni retinggi yuqori bo‘lgan telikanallar, jurnallar va ijtimoiy tarmoqlar orqali yoritib borishni kengaytirish, Shuningdek kinolar, turli ijtimoiy vedio roleklar orqali hududiy to‘rizmni reklama qilish.

9 Муаллиф томонидан тайёрланган.

IQTISODIYOT ЭКОНОМИКА ECONOMY

3. Joylashtirish vositalari, ovqatlantirish korxonalari va transport xizmatlari narxlarini turistlarning moliyaviy imkoniyatlariga moslashtirish.

4. Turistlarga xizmat ko‘rsatishni takomillashtirish, va xizmat sifatini oshirish, xizmat ko‘rsatuvchi xodimlar faoliyatini muvofiqlashtirish mexanizmlarini ishlab chiqish. Turistlar uchun maxsus smart xizmatlarini kengaytirish(savdo xizmatlari, ekskursiya xizmatlari qo‘shimcha xizmatlar) eliktron platformararni takomillashtirish.

5. Har bir mavsumbor turlar ishlab chiqish, turistlar bazasini kengaytirish va maketing metodlaridan keng foydalanish.

Hududiy turizmni rivojlantirishda ushbu chora tadbirlarni amalga oshirish iqtisodiy ko‘rsatkichlarni oshishiga yani valyuta tushumini va xorijiy turistlar oqimini ko‘payishiga hissa qo‘shibgina qolmasdan, jahon mamlakatlarini O‘zbekiston bilan madaniy, ilmiy, savdo va xorijiy investitsiyalarni jalb qilish borasidagi aloqalarini rivojlanishiga, shuningdek, O‘zbekistonning xalqaro maydondagi obro‘-e’tiborini yanada oshishiga xizmat qiladi.

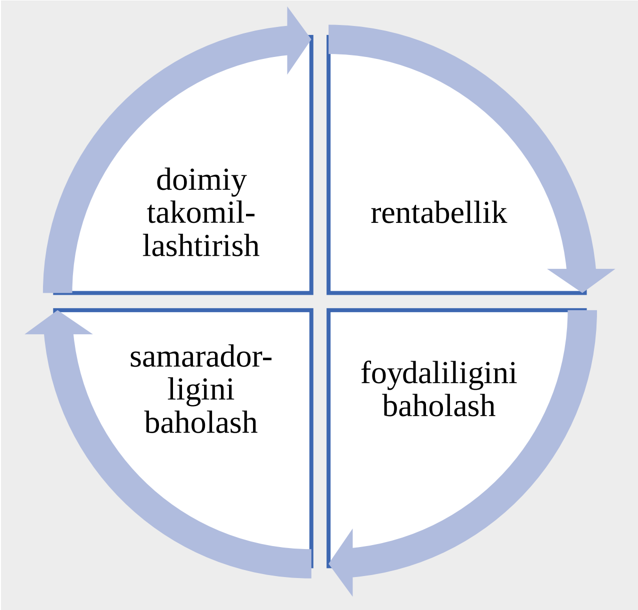

6-rasm. Turistlarga xizmat ko‘rsatuvchi korxonalarning ishlash ko‘rsatkichlarining asosiy salohiyati[10].

Turistlarga xizmat ko‘rsatuvchi korxonalarning iqtisodiy salohiyatini baholash muvozanatli ko‘rsatkichlar kartasi strategik maqsadlarga erishishni ta’minlaydigan moliyaviy va moliyaviy bo‘lmagan ko‘rsatkichlarni o‘z ichiga oladi, asosiy maqsad kompaniya qiymatini maksimal darajada oshirishdir (6-rasm).

Turistlarga xizmat ko‘rsatuvchi korxonalarning iqtisodiy salohiyati, korxona foydalanadigan resurslardan farqli o‘laroq, tadbirkorlik faoliyati sub’ektlaridan ajralmasdir. Turistlarga xizmat ko‘rsatuvchi korxonalarning – bu mavjud resurslar va kompaniyaning ulardan samarali foydalanish va ko‘paytirish qobiliyati tufayli turistik mahsulot ishlab chiqarish va sotish samaradorligini ta’minlash imkoniyati darajasi. Bunga quyidagilar kiradi:

- moliyaviy;
- iste’molchilar ehtiyojlari;
- ichki operasion samaradorlik;
- inson resurslari, reproduktiv salohiyat va tashqi muhit bilan o‘zaro ta’sir qilish potensiali.

Turistlarga xizmat ko‘rsatuvchi korxonalarning ishlash ko‘rsatkichlarining muvozanatli tizimidagi asosiy salohiyati (istiqbollari) to‘rt komponentdan iborat:

1. Investisiya qilingan kapitalning rentabelligi (moliyaviy istiqbol);

2. Iste’molning yuqori talabi, iste’molchilar nuqtai nazaridan kompaniyalar tovarlar va xizmatlar foydaliligini baholash (mijoz istiqboli);

3. Ichki operasion samaradorligini salohiyati, ichki jarayonlarni tashkil etish samaradorligini baholash (ish jarayoni istiqboli);

4. Inson resurslari salohiyati (innovatsiya va ta’lim salohiyati), tashkilotning yangi g‘oyalarni idrok etish qobiliyatini, uning moslashuvchanligini va doimiy takomillashtirishga (o‘rganish va o‘sish istiqboli) e’tibor qaratishini ko‘rsatadi.

10 Муаллиф томонидан тайёрланган.

IQTISODIYOT ЭКОНОМИКА ECONOMY

Bizningcha, faoliyati tashqi omillarga bog‘liqligi bilan ajralib turadigan turistik korxona uchun tashqi muhit bilan o‘zaro ta’sir potensiali potensiallar tizimiga kiritilishi kerak.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Xulosa qilib aytganda Siyosiy beqarorlik, iqtisodiy o‘zragishlar davrida iqtisodiyot tarmoqlarini tashqi muhit ta’siriga moslashuvchan qilib shakllantirish orqali ishlab chiqarilgan tovarlar va xizmatlarni jahon bozorida o‘z o‘rnini topishi va yashash davrini uzuytirshga erishish mumkin. Mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirishda turizm sohasinixam unga mos ravushda rivojlantirish orqali turizm ko‘rsatkichlarini ko‘tarish mumkin.

Hududiy turizmni rivojlantirishining iqtisodiy samadorligini oshirishda rivojlanish tendesiyalarini takomillashtirish, rivojlantirish yo‘nalishlarini aniqlash belgilash va zaruriy chora-tadbirlarni amalga oshirish, turizm sohasini rivojlantirishda rivojlanish denamikasi uzliksiz va izchil ko‘rinishda rivojlantirilishini ta’minlash lozim.

Hududiy turizmning rivojlantirish tendensiyalarida turizm sohasini rivojlatirishga salbiy ta’sir ko‘rsatayotgan har qanday cheklovlarni oldini olish uchun zaruriy chora-tadbirlarni amalga oshirish lozim.

Turizmni rivojlantirish ko‘rsatkichlari turistik korxonaning iqtisodiy faoliyatini ham, turizm bozorining holatini ham tahlil qilish, tendensiyalarni va turizm bozoridagi faoliyat strategiyasi va taktikasini ishlab chiqish uchun muhim ahamiyatga ega. Ushbu ko‘rsatkichlar bozorning holati, rivojlanishi va barqarorligini turli darajalarda, vaqt va makonda (geografik jihatdan) aks ettirish uchun mo‘ljallangan.

Hududiy turizmning ko‘rsatkichlari yig‘indisi - bu asosiy iqtisodiy jarayonlarni va butun iqtisodiyotni tavsiflovchi o‘zaro bog‘liq va o‘zaro kelishilgan ko‘rsatkichlar yig‘indisidir. Ko‘rsatkichlarning izchilligi ularni birgalikda ishlatishga, shuningdek, tahliliy maqsadlarda turli hosilaviy koeffisientlarni hisoblashga imkon beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Corte, V., Sciarelli, M., Cascella, C, & Gaudio, G. (2015). Customer Satisfaction in Tourist Destination: The Case of Tourism Offer in The City Of Naples. Journal of Investment and Management. 4 (1-1), 39-50.
2. Gheorghe, C. M., Moraru, A.-V., & Anton, A.-M. (2017). Student mobility – driver of growth in the travel and tourism industry; case study: Erasmus students’ travel preferences. Romanian Economic Business Review, 12(4), 65-71
3. Ismatilloyevich, D. O. (2023). Basic Principles and Factors for Improving the Economic Efficiency of Regional Tourism. European Journal of Business Startups and Open Society, 3(3), 53-62.
4. K. Douglas Hoffman and John E.G. Bateson(2006) Services Marketing – Concept, Strategies & Cases
5. Putu Diah Sastri Pitanatri* & I Gde Pitana, 2019. “Challenging the Giants: Factors Contributing to Local Homestay Competitiveness in Ubud Bali,” The Journal of Social Sciences Research, Academic Research Publishing Group, vol. 5(3), pages 796-802, 03-2019.

Jurnal sayti: https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz

Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT
Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2024. № 8

© Materiallar ko‘chirib bosilganda ““Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali manba sifatida ko‘rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma’sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga
maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.
El.Pochta: sq143235@gmail.com
Bot: @iqtisodiyot_77
Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo‘lishingiz mumkin. Obuna bo‘lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to‘lov haqidagi ma’lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo‘natishingizni so‘raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo‘natamiz.

““Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali 03.11.2022-yildan
O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi
Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan
№566955 reyestr raqami tartibi bo‘yicha ro‘yxatdan o‘tkazilgan.
Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug‘bek tumani
Kumushkon ko‘chasi, 26-uy.